

Reset στο ασφαλιστικό;

Του Πλάτωνα Τήνιο

Από συζήτηση χωρίς δράση σε δράση χωρίς αντίληψη

Στο ασφαλιστικό η Ελλάδα πέρασε 18 χρόνια, από το 1992 ως το 2010, συζητώντας ότι έπρεπε να αλλάξει το σύστημα συντάξεων, μην κάνοντας όμως τίποτε. Στα πέντε χρόνια που ακολούθησαν, πέρασαμε στο αντίθετο: Δύο ή και περισσότερες φορές τον χρόνο νέοι νόμοι ανατρέπουν προσδοκίες, ενώ αποφεύγεται κάθε συζήτηση, παρά μόνο η επίκληση της υπαιτιότητας της τρώικας. Από συζήτηση χωρίς δράση, σε δράση χωρίς συζήτηση.

Για την οικονομία και τον πολίτη, οι δύο αντίθετες καταστάσεις έχουν παρόμοιο κόστος: Αντί να προωθούν τη σιγουριά, εμπεδώνουν την ανασφάλεια. Αντί να προετοιμάζουν το μέλλον, υποσκάπτουν κάθε προοπτική. Το κόστος της πρώτης περιόδου το έχουμε εισπράξει ήδη, με την ηχηρή χρεοκοπία του κράτους. Ποιο είναι όμως το σημερινό κόστος; Τι πρόβλημα δημιουργεί δηλαδή η πορεία με τα μάτια κλειστά με όπλο μια ελπίδα που συνεχώς αποδεικνύεται φρούδα;

Το κόστος μιας μη συνειδητοποιημένης πορείας είναι το ίδιο με την πλοήγηση όταν έχουν χαλάσει τα εργαλεία προσανατολισμού: Όταν πρέπει να στρίψεις αριστερά, στρίβεις δεξιά. Αντί να προσεγγίσεις το λιμάνι, αρμενίζεις στα βράχια.

Πλοήγηση χωρίς GPS

Παραδείγματα αυτού του αποπροσανατολισμού έχουμε ήδη πολλά. Όταν θερίζει η ανεργία των οικογενειών με παιδιά, κόπτεται ο υπουργός για τις συντάξεις. Λέει ότι έχουν περικοπεί κατά 40%. Όμως, αυτό αφορά λιγότερο από 5% του συνόλου. Για τα δύο τρίτα των συνταξιούχων οι συντάξεις μειώθηκαν, αλλά μόνο κατά το ήμισυ των μειώσεων των εργαζομένων. Οι δείκτες που έχουμε ήδη (και δεν βλέπουμε) το δείχνουν αυτό: Η φτώχεια των ηλικιωμένων μειώθηκε κατά 7 μονάδες από το 2010, ενώ αυτή των νέων εκτοξεύτηκε. Έτσι εξηγείται γιατί όσοι μπορούν προστρέχουν στην πρόωρη συνταξιοδότηση. Όμως, οι ενδείξεις που υπάρχουν αγνοούνται και συνεχίζει η πορεία προς τα βράχια.

Δεύτερο παράδειγμα: Οι αλλαγές από το 2010 θεωρούνται νεοφιλελεύθερης έμπνευσης. Όμως, ακόμη και το νέο σύστημα που θα εφαρμοστεί πλήρως από το 2030 και μετά είναι 100% κρατικό. Η κρατική εγγύηση μοιράζεται εξίσου απλόχερα στον υψηλοσυνταξιούχο της ΔΕΗ όπως και στον συνταξιούχο του ΟΓΑ. Το Κράτος διατήρησε για τον εαυτό του την υποχρέωση να αναπληρώνει το σύνολο του εισοδήματος, χωρίς να πείθει αν θα είναι σε θέση να το κάνει, είτε τώρα είτε σε 30 χρόνια.

Τρίτο παράδειγμα: Το ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα ήταν ο παρδείσος της αυθαιρεσίας και των χαρακτηριστικών διατάξεων, ενώ για τους παλιούς σε μεγάλο βαθμό παραμένει έτσι. Όμως, για αυτούς που θα συνταξιοδοτηθούν από εδώ και πέρα – την πλειοψηφία των μελών, δηλαδή – είναι ακριβώς το αντίθετο. Σε σύγκριση με ευρωπαϊκά συστήματα θα είναι εξαιρετικά άκαμπτο: Υψηλό όριο ηλικίας με ελάχιστες δυνατότητες παράκαμψης είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω, υψηλή υποχρεωτική αναπλήρωση και αντιστοίχως υψηλό κόστος συντήρησης για την οικονομία, άρα υψηλές εισφορές ή φορολογικές επιχορηγήσεις. Το ολλανδικό ή ιταλικό δημόσιο υπόσχεται μόνο περίπου 40% των εισοδημάτων, αφήνοντας το υπόλοιπο 30% στην επαγγελματική αλληλεγγύη. Το ελληνικό κράτος επιμένει να υπόσχεται σχεδόν τα διπλάσια, χωρίς όμως να πείθει ότι μπορεί να τα βρει – τώρα ή στο μέλλον.

Αναστήλωση του 1960 αντί ανοικοδόμησης του 2060

Τι σηματοδοτούν τα τρία παραδείγματα; Χωρίς να το καταλάβουμε, καταλήξαμε να ετοιμάσουμε για τη χώρα μας ένα σύστημα που δεν

ανταποκρίνεται στις ανάγκες της. Ένα σύστημα που θα πρέπει να ισχύει το 2060, φτιάχτηκε με προδιαγραφές του 1960. Αν εξετάσουμε το σύστημα που έχουμε με προσοχή, θα διαπιστώσουμε ότι πρόκειται για αυτό που θα έπρεπε να είναι το ΙΚΑ, αν αυτό δεν είχε στραβώσει μεταξύ 1955 και 1985. Δηλαδή, αντί για το σύστημα του 21ου αιώνα που χρειαζόμαστε, αποκτάμε ένα παλαιομοδίτικο απολίθωμα του 20ού.

Η έλλειψη συζήτησης και συνειδητοποίησης έβαζε συστηματικά το κάρο πριν το άλογο. Ρωτούσε το λάθος ερώτημα: Με ποιον τρόπο πρέπει να προσαρμοστεί η οικονομία προκειμένου να στηρίξει τις συντάξεις. Το ορθό, όμως, είναι το αντίθετο: Να προσαρμοστούν οι συντάξεις για να στηρίξουν την οικονομία, αφού από αυτήν τροφοδοτούνται και αυτήν εξυπηρετούν.

Η ίδια θεμελιώδης παρατήρηση μπορεί να αναδιατυπωθεί ως εξής: το σύστημα ασφάλισης συντάξεων πρέπει να υφίσταται πρωτίστως για τους νέους και όχι για τους συνταξιούχους. Το χαρακτηριστικό της ασφάλισης είναι ότι επενεργεί πριν επέλθει ο κίνδυνος και όχι μετά. Αυτό που ισχύει σίγουρα στην ασφάλιση πυρός: ασφαλιζονται σπίτια και όχι αποκαΐδια. Ισχύει, ίσως κατά μείζονα λόγο, στην κοινωνική ασφάλιση. Το προϊόν και στις δύο περιπτώσεις είναι το αίσθημα ασφάλειας που εμπεδώνει στον ασφαλιζόμενο, όταν αυτός συνειδητοποιεί ότι έχει διασφαλίσει το μέλλον του.

Δύο άμεσες προτεραιότητες

Η διαπίστωση για λάθος στόχευση της συζήτησης δεν είναι θεωρητικολογία. Αν επιθυμούμε την επανεκκίνηση της κοινωνίας μετά την κρίση, δηλαδή μια νέα αρχή, τότε οι αλλαγές στην ασφάλιση πρέπει να ανταποκρίνονται σε δύο ανάγκες, μια που προκύπτει κοιτώντας προς τα πίσω και μια προς τα εμπρός:

Πρώτον, η νέα αρχή απαιτεί ξεκαθάρισμα λογαριασμών με το παρελθόν. Όταν η οικονομία είναι κατά το ένα τέταρτο μικρότερη, πρέπει και οι συνταξιούχοι να συμμετέχουν στη συνολική προσαρμογή. Νομικά επιχειρήματα που εξαιρούν κάποιους, απλά μετακυλούν ακόμη περισσότερα βάρη σε όσους δεν εξαιρούνται, δηλαδή στη νέα γενιά. Μια μεγάλη κρίση απαιτεί και αντίστοιχη προσαρμογή από όλους, μια προσαρμογή από την οποία δεν νοείται να απουσιάζουν οι συνταξιούχοι. Αν, αντίθετως, δημιουργήσουν ένα άβατο, αν δηλαδή αυτοεξαιρεθούν με νομικά ευρήματα, αυτό θα υπονομεύσει ευθύς εξ αρχής την αίσθηση δικαιοσύνης, που είναι απαραίτητη σε μια νέα αρχή.

Στην πράξη αυτό σημαίνει ότι απαιτείται αυτή η ευρεία κοινωνική συζήτηση – ο διάλογος για τις συντάξεις – που δεν έγινε τόσον καιρό. Αν δεν γίνει αυτό, θα διακατέχεται η μετά την κρίση πορεία από μια ανοικτή πληγή.

Δεύτερον, η νέα αρχή όμως πρέπει να πείσει ότι ταιριάζει στο μέλλον. Ο κόσμος του 21ου αιώνα δεν θα χρωματίζεται από τις βεβαιότητες που χαρακτήρισαν τον 20ο. Η ρευστότητα στις εξελίξεις, η περιορισμένη μακροβιότητα των επιχειρήσεων και οι συχνές ανταγωνιστικές μετατροπές σημαίνουν ότι απαιτείται κοινωνική ασφάλιση πιο ευέλικτη αλλά και πιο στενά δεμένη με την παραγωγή. Ταυτόχρονα, οι κοινωνικοί κίνδυνοι δεν θα περιορίζονται στην τρίτη ηλικία, αλλά θα διαχέονται και σε άτομα μικρότερης ηλικίας. Η κοινωνική ασφάλιση θα έχει να αντιμετωπίσει νέες απρόβλεπτες προκλήσεις, ενώ υπάρχει η βεβαιότητα ότι οι παραδοσιακές ανάγκες θα διευρυνθούν.

Μια αρχιτεκτονική για συνεργασία κράτους-κοινωνίας

Η λύση σε αυτό το πρόβλημα είναι μια νέα αρχιτεκτονική συνεργασίας του κράτους με την ευρύτερη κοινωνία. Αντί να ανταγωνίζεται η μια πλευρά την άλλη, υπάρχουν συστήματα που μοιράζουν ρόλους μεταξύ κράτους, επαγγελματικής ομάδας, οικογένειας, αποταμίευσης με τρόπο ώστε να λειτουργούν συμπληρωματικά. Ένα τέτοιο είναι το σύστημα πολλαπλών πυλώνων. Αν αφαιρεθεί ο ιδιωτικός τομέας να κάνει ό,τι μπορεί, το κράτος οφείλει να αφοσιωθεί εκεί που δεν φτάνουν άλλοι. Οι μεν στην εισοδηματική αναπλήρωση, το δε στην προστασία της φτώχειας και τη συνεχή κατάρτιση του εργατικού δυναμικού.

Από το 1992 κάθε 4 χρόνια περίπου άνοιγε ασφαλιστικό. Από το 2010 ανοίγει κάθε έξι μήνες, τελευταία δε κάθε τρεις. Ο κύκλος αυτός πρέπει να κλείσει. ■

